

Pregledni naučni rad
UDK:37.014:378.014.3(450)
DOI:10.7251/ZND2501064T

BOLONJSKI PROCES IZ UGLA OBRAZOVNOG SISTEMA U ITALIJI

dr Marija Tomić¹⁶
Filozofski fakultet Univerziteta u Banjoj Luci

Apstrakt: *Bolonjski proces je važan proces usklađivanja različitih sistema visokog obrazovanja u Evropi, s ciljem stvaranja Evropskog prostora visokog obrazovanja i promovisanja evropskog sistema visokog obrazovanja na svjetskom nivou kako bi se povećala njegova međunarodna konkurentnost. Bolonjski proces je usmjeren na osiguranje uporedivosti standarda i kvaliteta kvalifikacija u visokom obrazovanju, a otvoren je 19. juna 1999. godine, kada su se ministri iz 29 evropskih zemalja sastali u Bolonji i potpisali važan sporazum, Bolonjsku deklaraciju, koja je zvanično označila početak ovog procesa. Ovaj proces je uticao na veću mobilnost studenata i profesora, razmjenu znanja i iskustva, ali i unaprijedio koncept cjeloživotnog učenja u Evropi. U radu govorimo o značaju promovisanja evropskog prostora visokog obrazovanja, ali i funkcionisanju obrazovnog sistema u Italiji.*

Ključne riječi: *Bolonjski proces, obrazovni sistem, studenti, postignuća.*

Obrazovni sistem u Italiji

Italija je u poslednjih deset godina uradila mnogo na reformi i unapređenju svoga obrazovnog sistema. Godine 2018, italijansko srednje obrazovanje je ocijenjeno ispod prosjeka OECD-a. Italija je postigla rezultat ispod prosjeka OECD-a u čitanju i nauci, dok je bila blizu prosjeka OECD-a u matematici. Prosječna ocjena u Italiji opala je u čitanju i nauci, dok je ostala stabilna u matematici. Trento i Bolzano postigli su rezultate iznad nacionalnog prosjeka u čitanju. U poređenju sa školskom djecom u drugim zemljama OECD-a, djeca u Italiji su imala veće gubitke u učenju zbog odsustva i nediscipline u učionicama. Postoji velika razlika između škola na sjeveru, koje su na prosječnom nivou, i škola na jugu, koje su imale mnogo slabije rezultate. Studija napretka u međunarodnom čitanju rangira djecu u Italiji na 16. mjesto po čitanju. U poređenju sa školskom djecom u drugim zemljama OECD-a, djeca u Italiji su imala veće gubitke u učenju zbog odsustva i nediscipline u učionicama (<https://www.oecd.org/en/about/programmes/pisa/pisa-publications.html>).

---

¹⁶ marija.tomic93@hotmail.com

Stopa ranog napuštanja škole opada, ali i dalje ostaje iznad prosjeka EU, posebno među stanovništvom rođenim u inostranstvu, dok stopa sticanja tercijarnog obrazovanja ostaje niska. Tokom krize uzrokovane COVID-19 većina škola je uspjela brzo uvesti učenje na daljinu, ali su potrebni dodatni napori kako bi se povećao kvalitet obrazovanja. Nedavna reforma stručnog obrazovanja i obuke (VET) očekuje se da će poboljšati njegovu relevantnost na tržištu rada, posebno na lokalnom nivou. Prijelaz iz obrazovanja u radni svijet je težak, što dovodi do sve većeg odliva visoko kvalifikovanih mladih ljudi (<https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/italy.html#two>).

Grafikon 1. Procenat BDP-a koji Italija ulaže u obrazovanje, kroz godine

Nivoi obrazovanja

Italija je dom duboko ukorijenjenog obrazovnog nasljeđa koje traje vijekovima, nudeći širok spektar mogućnosti za učenje učenicima u svakoj životnoj fazi. Obrazovanje u Italiji je obavezno od 6 do 16 godina starosti i podijeljeno je na pet faza: vrtić (*scuola dell'infanzia*), osnovna škola (*scuola primaria* ili *scuola elementare*), niža srednja škola (*scuola secondaria di primo grado* ili *scuola media inferiore*), viša srednja škola (*scuola secondaria di secondo grado* ili *scuola media superiore*) i univerzitet (*università*). Obrazovanje je besplatno u Italiji i besplatno obrazovanje je dostupno djeci svih nacionalnosti koja su rezidenti u Italiji. Italija ima i privatni i javni obrazovni sistem (Bertola & Checchi, 2007).

Predmeti koje učenici pohađaju variraju u zavisnosti od tipa škole u koju su smješteni. Predmeti uključuju jezike, matematiku, fizičko vaspitanje, nauku (biologiju, astronomiju i fiziku), italijanski i latinski. Učenici u jezičkim školama

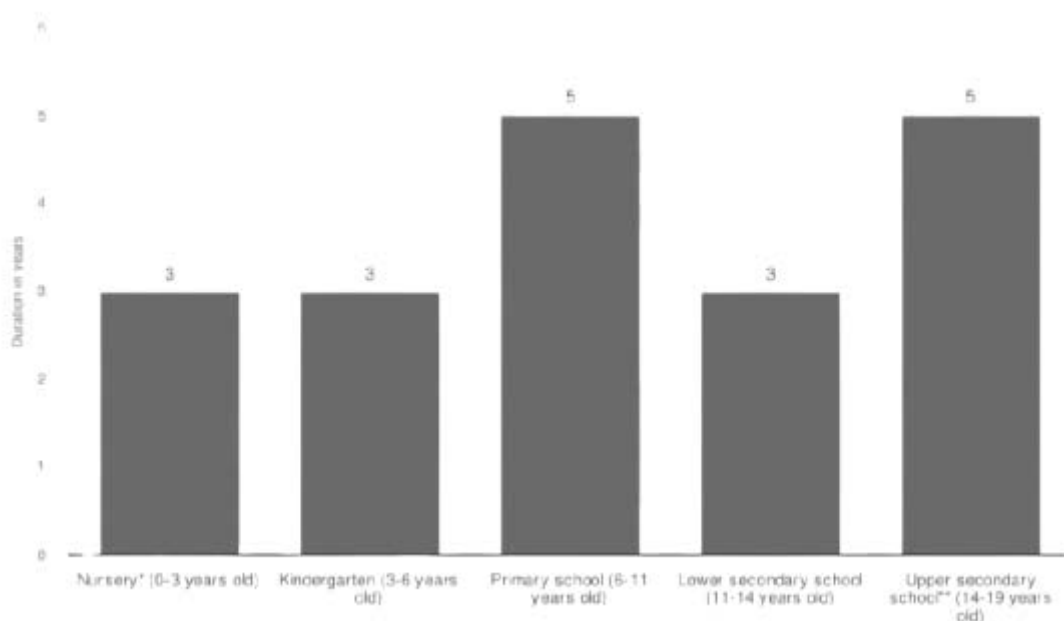
fokusiraju se na strane jezike i pohađaju predmete kao što su italijanska književnost, latinski, istorija umjetnosti, engleski, francuski, njemački ili španski, matematika i nauka. Učenici u umjetničkim ili tehničkim školama mogu pohađati jezike, poslovanje, umjetnost, administraciju, računovodstvo, pravo, italijanski i nauku.

Učenici u Italiji idu u školu od ponedjeljka do subote, od oko 8:30 do 13:30. Ima oko pet časova dnevno, sa jednom pauzom od 15 do 30 minuta usred dana. Ručak se ne servira u školi. Tokom školskog dana, učenici ostaju u istoj učionici, dok se nastavnici kreću od časa do časa. Učenici imaju dnevne domaće zadatke. Evaluacije koje vrše nastavnici uključuju pisane i usmene testove, obično jednom mjesečno iz svakog predmeta. Pisani testovi rijetko imaju višestruki izbor.

Tradicionalno, italijanske srednje škole ne nude vanškolske aktivnosti, ali su u posljednjim godinama sve više škola počele da ih nude. Dostupnost i tip vanškolskih aktivnosti variraju od škole do škole, ali su sport i pozorište najčešći (https://d22dvihj4pfop3.cloudfront.net/wp-content/uploads/sites/40/2016/11/19192722/ITA_Host_School_FAQ.pdf).

Liceo

Liceo u Italiji je osmišljen da pripremi učenike za fakultet kroz podučavanje širokog spektra predmeta, uključujući umjetnosti, nauke i različite jezike. Liceo nudi raznovrsne obrazovne puteve kako bi odgovorio na interese i karijerne ciljeve učenika. Ovo uključuje Liceo Classico, koji se fokusira na klasične studije kao što su latinski i starogrčki, i Liceo Scientifico, koji naglašava matematiku i nauke. Za one koji su zainteresovani za jezike, Liceo Linguistico pruža intenzivnu jezičku nastavu, dok se Liceo Artistico fokusira na vizuelne umjetnosti i dizajn, i tako dalje. Kursevi pomažu učenicima da razmišljaju kritičnije i grade snažnu bazu znanja, koju će im trebati za ispite kako bi upisali univerzitet. Nakon završenih pet godina u Liceu, učenici polažu završni ispit koji se zove *maturità*. Polaganje ovog ispita omogućava im da apliciraju za upis na univerzitet. Međutim, ulazak na univerzitet može zahtijevati malo više od samog ispita *maturità*. U zavisnosti od toga šta učenici žele da studiraju i koliko je taj program popularan, možda će takođe morati položiti prijemni ispit za univerzitet ili proći kroz intervju. Ovi dodatni koraci osiguravaju da učenici posjeduju prave vještine i znanje za odabranu oblast studija, kako bi bili spremni za zahtjeve univerzitetskih kurseva (<https://gogoitalia.com/en/blog/must-known-about-italian-education-system/>).

Grafikon 2. Nivoi italijanskog obrazovnog sistema i njihovo trajanje

Visoko obrazovanje

Visoko obrazovanje u Italiji je podijeljeno između javnih univerziteta, privatnih univerziteta i prestižnih i selektivnih viših škola, poput Scuola Normale Superiore di Pisa. Godine 2019. 33 italijanska univerziteta su rangirana među 500 najboljih na svijetu, što je treći najveći broj u Evropi nakon Velike Britanije i Njemačke. Univerzitet u Bolonji, osnovan 1088. godine, je najstariji univerzitet u kontinuiranom radu, kao i jedna od vodećih akademskih institucija u Italiji i Evropi. Univerzitet Bocconi, Katolički univerzitet Svetog Srca, LUISS, Politehnički univerzitet u Torinu, Politehnički univerzitet u Milanu, Sapienza Univerzitet u Rimu i Univerzitet u Milanu takođe su rangirani među najboljima na svijetu. Štaviše, italijanski obrazovni sistem nije samo prestižan, već i iznenađujuće pristupačan u poređenju s mnogim drugim zemljama. Ova pristupačnost čini Italiju vrlo privlačnom destinacijom za studente širom svijeta koji traže kvalitetno obrazovanje bez prevelikih troškova (https://bologna.repubblica.it/cronaca/2017/07/03/news/censis_la_classifica_delle_universita_bologna_ancora_prima-169846308/#google_vignette).

Bolonjski proces

U okviru provedbe reforme visokog obrazovanja prepoznatljive pod nazivom „Bolonjski proces“ važan segment je izgradnja evropskog prostora cjeloživotnog

učenja. Bolonjski proces je važan proces usklađivanja različitih sistema visokog obrazovanja u Evropi, s ciljem stvaranja Evropskog prostora visokog obrazovanja i promovisanja evropskog sistema visokog obrazovanja na svjetskom nivou kako bi se povećala njegova međunarodna konkurentnost.

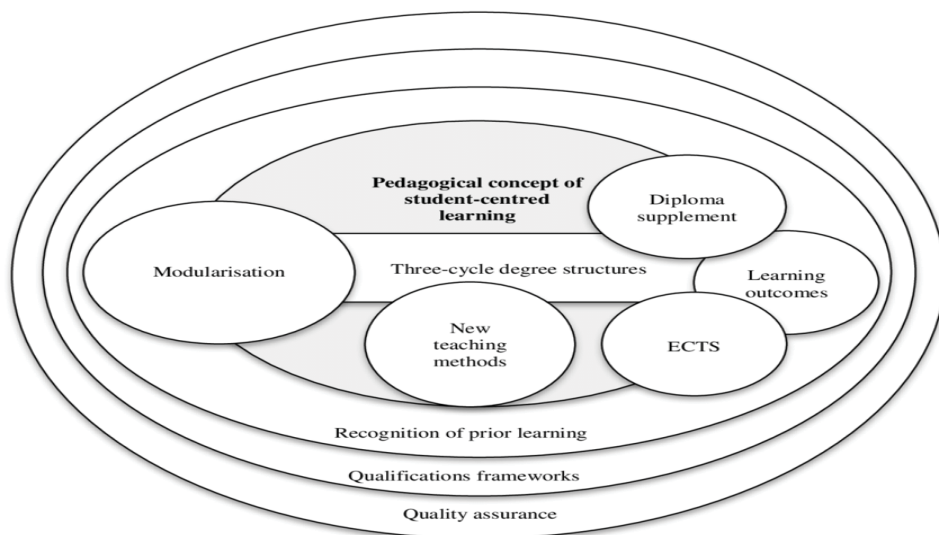
Bolonjski proces je usmjeren na osiguranje uporedivosti standarda i kvaliteta kvalifikacija u visokom obrazovanju, a otvoren je 19. juna 1999. godine, kada su se ministri iz 29 evropskih zemalja sastali u Bolonji i potpisali važan sporazum, Bolonjsku deklaraciju, koja je zvanično označila početak ovog procesa (<https://www.eua.eu/our-work/topics/bologna-process.html>).

Glavni cilj Bolonjskog procesa je stvaranje Evropskog prostora visokog obrazovanja i promovisanje evropskog sistema visokog obrazovanja širom svijeta, kako bi se povećala međunarodna konkurentnost. Kako bi se osigurala uporedivost evropskih univerzitetskih sistema, Bolonjska deklaracija je identifikovala niz glavnih ciljeva, čiji je napredak praćen i vođen nizom ministarskih konferencija, održanih između 1999. i 2018. godine (Bonjean, 2018).

Postignuti ciljevi i ciljevi koji se još uvijek teže ostvariti uključuju:

- usvajanje jednostavnih i lako uporedivih sistema kvalifikacija, uključujući implementaciju Dodatka diplomi;
- usvajanje sistema zasnovanog na dva glavna ciklusa, nivo 1 i nivo 2. Da bi pristupili drugom ciklusu, studenti moraju završiti prvi ciklus, koji ne može trajati manje od tri godine;
- konsolidaciju sistema kredita – zasnovanog na ECTS sistemu – koji se mogu steći i u različitim disciplinama;
- promovisanje mobilnosti (za studente, nastavnike, istraživače i tehničko-administrativno osoblje), uklanjanjem prepreka slobodnom kretanju;
- promovisanje evropske saradnje u vezi s procjenom kvaliteta;
- promovisanje značaja evropskog prostora visokog obrazovanja: razvoj studijskih planova, saradnja među univerzitetima, programi mobilnosti, integrisani studijski planovi, obuka i istraživanje.

Danas je Bolonjski proces narastao u mnogo širi Evropski prostor visokog obrazovanja (EHEA). Ovaj prostor sada uključuje 48 evropskih zemalja, plus Evropsku komisiju i brojne konsultativne članove i partnere, koji predstavljaju javne vlasti, visokoobrazovne institucije, udruženja, agencije za osiguranje kvaliteta, međunarodne organizacije i druge relevantne aktere (<https://www.unibo.it/en/university/international-outreach/bologna-process>).

Grafikon 3. Arhitektura Bolonjskog procesa

Bolonjski proces, kao i njegova fleksibilnost posebno je došla do izražaja za vrijeme pandemije virusa korona kada se nastava odvijala online i kada je učenje na daljinu postala osnovna forma učenja i sticanja znanja. Način prenošenja znanja kroz digitalne medije pokazale su svoje prednosti u odnosu na tradicionalne pristupe u obrazovanju (Macanović, Bobrek - Macanović, 2021). Bolonjski proces vodi ka sve većoj kompatibilnosti i uporedivosti visokoobrazovnih sistema, pa time olakšava studentima pokretljivost, a institucijama mogućnost da privuku studente i naučnike sa različitih kontinenata. Visoko obrazovanje je modernizovano usvajanjem tri ciklusa studija koji unutar nacionalnih konteksta uključuju mogućnost srednjih kvalifikacija koje su povezane sa prvim ciklusom I usvajanjem Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta. Takođe smo svjedoci kreiranja Evropskog registara agencija za osiguranje kvaliteta i razvoja nacionalnih kvalifikacijskih okvira koji su povezani sa okvirom Evropskog prostora visokog obrazovanja, a koji se zasniva na rezultatima učenja i radnih normi. Osim toga, bolonjski proces je promovisao i dodatak diplomi, ECTS – Evropski prijenosni system bodova i Sistem prikupljanja u cilju daljeg napretka transparentnosti i priznavanja. Ciljevi postavljeni Bolonjskom deklaracijom i politike koje su razvijene prethodnih godina i dalje vrijede. Iako nisu potpuno ostvareni svi ciljevi, potpuna i pravilna implementacija ovih ciljeva na evropskom, nacionalnom i institucionalnom nivou zahtijeva veći impuls i posvećenost poslije 2010. godine.

Bolonjski proces je naziv reforme visokog obrazovanja u Evropi kojoj je osnovni cilj bio da do 2010. godine izgradi jedinstveni Evropski prostor visokog obrazovanja (European Higher Education Area – EHEA). Ovako organiziran

prostor evropskog visokog obrazovanja trebao bi da dovede do različitih sinergijskih efekata, povećanja konkurentnosti i veće pokretljivosti studenata. Reforma je započeta čuvenom Bolonjskom deklaracijom, 19. juna 1999. godine, a počiva na nizu dokumenata i deklaracija kojima se daju osnovni principi utemeljenja, izgradnje i djelovanja univerzitetâ. Naša zemlja Bolonjskom procesu zvanično je pristupila 19. septembra 2003. godine, kada se obavezala da će raditi na ispunjavanju ciljeva Bolonjskog procesa. Najveći napredak u provedbi Bolonjskog procesa Bosna i Hercegovina je postigla usvajanjem Okvirnog zakona o visokom obrazovanju, objavljenog u Službenom glasniku BiH u augustu 2007. godine, te usvajanjem sedam strateških dokumenata kojima se stvaraju pretpostavke za provedbu bolonjske reforme (<https://unze.ba/vodic-za-brucose/bolonjski-proces/>).

Zaključak:

Cjeloživotno učenje i programi za odrasle trebaju biti integrirani u Bolonjski proces i realizovani u istom vremenskom okviru kao i ostale ciljevi reforme visokog obrazovanja. Evropsko visoko obrazovanje se također suočava sa velikim izazovima i mogućnostima koje nastaju kao posljedica globalizacije i ubrzane tehnologije razvoja novih učenika i novih tipova učenja. Učenje usmjereno na studenta i pokretljivost će pomoći studentima da razviju sposobnosti koje su im neophodne za promjenjivo tržište rada i osposobit će ih da postanu aktivni i odgovorni građani. Bolonjski proces vodi ka sve većoj kompatibilnosti i uporedivosti visokoobrazovnih sistema, pa time olakšava studentima pokretljivost, a institucijama mogućnost da privuku studente i naučnike sa različitih kontinenata. Visoko obrazovanje je modernizovano usvajanjem tri ciklusa studija koji unutar nacionalnih konteksta uključuju mogućnost srednjih kvalifikacija koje su povezane sa prvim ciklusom I usvajanjem Evropskih standarda i smjernica za osiguranje kvaliteta. Također smo svjedoci kreiranja Evropskog registra agencija za osiguranje kvaliteta i razvoja nacionalnih kvalifikacionih okvira koji su povezani sa okvirom Evropskog prostora visokog obrazovanja, a koji se zasniva na rezultatima učenja i radnih normi. Osim toga, Bolonjski proces je promovisao i Dodatak diplomi, ECTS – Evropski sistem prenosa bodova i Sistem prikupljanja u cilju daljeg napretka transparentnosti i priznavanja. Ciljevi postavljeni Bolonjskom deklaracijom i politike koje su razvijene prethodnih godina i dalje vrijede. Iako nisu potpuno ostvareni svi ciljevi, potpuna i pravilna implementacija ovih ciljeva na evropskom, nacionalnom i institucionalnom nivou zahtijeva veći impuls i posvećenost poslije 2024. godine. Sadašnja organizaciona struktura Bolonjskog procesa koju karakteriše saradnja između vlada, akademskih zajednica i njihovih predstavničkih organizacija, kao i drugih zainteresovanih strana, pokazala se kao odgovarajuća za postizanje postavljene svrhe.

Literatura:

1. Bertola, G. & Checchi, D. (2007). "Private School Quality in Italy". Discussion Paper Series
2. Bolonjski proces. Na sajtu: <https://unze.ba/vodic-za-brucose/bolonjski-proces/>. Očitano: 07.11.2024.
3. Bonjean, D. (2018). "The Bologna Process and the European Higher Education Area". Education and Training - European Commission.
4. EUA. "Bologna Process and European Higher Education Area Bologna Process and European Higher Education Area". Na sajtu: <https://www.eua.eu/our-work/topics/bologna-process.html>. Očitano: 23.09.2024.
5. European Commission. "Education and Training Monitor". Na sajtu: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2020/countries/italy.html#two>. Očitano: 23.09.2024
6. Go GomItalia. "All you need to know about Italian education system in 2024". Na sajtu: <https://gogoitalia.com/en/blog/must-known-about-italian-education-system/>. Očitano: 23.09.2024.
7. Macanović, N., Bobrek Macanović, K. (2021). Primjena društvenih medija u funkciji savremenog obrazovanja mladih. U Zborniku: G. Jovanić, J. Petrović, (Ur.) Unapređenje kvaliteta života djece i mladih. str. 254 - 260. Banja Luka: Centar modernih znanja
8. OECD. "PISA publications". Na sajtu: <https://www.oecd.org/en/about/programmes/pisa/pisa-publications.html>. Očitano: 23.09.2024.
9. UniBo. "Bologna Process". Na sajtu: <https://www.unibo.it/en/university/international-outreach/bologna-process>. Očitano: 23.09.2024.

THE BOLOGNA PROCESS FROM THE POINT OF VIEW OF THE EDUCATION SYSTEM IN ITALY

Abstract: *The Bologna Process is an important process of harmonizing different higher education systems in Europe, with the aim of creating the European Higher Education Area and promoting the European higher education system at the world level in order to increase its international competitiveness. The Bologna Process is aimed at ensuring the comparability of standards and the quality of qualifications in higher education, and was opened on June 19, 1999, when ministers from 29 European countries met in Bologna and signed an important agreement, the Bologna Declaration, which officially marked the beginning of this process. This process influenced the greater mobility of students and professors, the exchange of knowledge and experience, but also improved the concept of lifelong learning in Europe. In the paper, we talk about the importance of promoting the European area of higher education, but also the functioning of the education system in Italy.*

Keywords: *Bologna process, educational system, students, achievements.*